

Straatsburg legt artikel 25 G.W. het zwijgen op

EHRM, Leempoel t. België, 9 november 2006

De aanleiding voor het arrest Leempoel vormt de bevestiging door het Hof van Cassatie van het verbod in kort geding van de verspreiding van het blad *Ciné Télé Revue* in januari 1997. De Belgische kortgedingrechter had tot dit verbod besloten op vordering van onderzoeksrechter Doutrève, nadat die had vastgesteld dat het blad uittreksels uit een aantal persoonlijke documenten, zwaar gelardeerd met harde kritiek op haar persoon, had gepubliceerd. Die persoonlijke documenten waren door mevrouw Doutrève gebruikt tijdens haar verschijning als getuige voor de commissie Dutroux in december 1996. Naast enkele zeer persoonlijke aantekeningen, bevatten ze adviezen over hoe mevrouw Doutrève zich tegenover de commissieleden diende te gedragen.

De uitgevers van het blad *Ciné Télé Revue* stelden voor het Europees Hof dat het hun opgelegde verspreidingsverbod omwille van drie redenen een schending vormde van hun vrijheid van meningsuiting, zoals gegarandeerd door artikel 10 EVRM. Ten eerste omdat de artikelen waarop het verbod was uitgevaardigd (art. 18, tweede lid en art. 584, eerste lid van het Ger. W. en artikel 1382 B.W.) weliswaar een regeling inhielden van de procedure van het kortgeding en van de betaling van een schadevergoeding nadat het schadeveroorzakende feit zich had voorgedaan, maar op zich niet een preventieve censuur toelieten. Zodoende was volgens de klagers het beginsel van de voorzienbaarheid van de wet geschonden. Ten tweede argumenteerden de eisers dat noch de bescherming van de rechten van verdediging, noch de bescherming van het privé-leven van mevrouw Doutrève konden dienen als legitiem doel voor de beperking van de vrijheid van meningsuiting. Mevrouw Doutrève was voor de parlementaire onderzoekscommissie immers enkel als getuige opgeroepen en de gepubliceerde uittreksels uit haar documenten bevatten geen vertrouwelijke informatie, zodat er geen sprake kon zijn van een schending van haar rechten van verdediging. Ook een schending van het recht op privé-leven was uitgesloten, nu alle louter persoonlijke aantekeningen uit de gepubliceerde documenten waren verwijderd en de gepubliceerde uittreksels al uitvoerig waren bediscussieerd in de commissie Dutroux zelf,

waarvan alle zittingen rechtstreeks en integraal op de nationale televisie waren uitgezonden. Ten derde stelden de eisers dat, zelfs indien de bescherming van de rechten van verdediging en van het recht op privé-leven als legitieme doelen konden worden gekwalificeerd, het verspreidingsverbod in ieder geval geen proportionele maatregel was om die gestelde doelen te bereiken. Een aantal exemplaren van het bewuste blad was immers al verspreid geraakt. Een verspreidingsverbod was bijgevolg niet langer zinvol.

In zijn arrest slaagt het Europees Hof er niet in deze punten van kritiek overtuigend te weerleggen. Klassiek wordt natuurlijk eerst de waarde van de vrijheid van meningsuiting in een pluralistische, democratische samenleving dik in de verf gezet. Deze vrijheid van meningsuiting krijgt het daarna echter hard te verduren.

Eerst en vooral wat het legaliteitsbeginsel betreft. In ettelijke arresten heeft het Europees Hof voor de Rechten van de Mens bevestigd dat een beperking op een grondrecht slechts toelaatbaar is indien deze beperking is voorzien door een wet die voor de rechtsonderhorige toegankelijk is en waarbij duidelijk is wat de gevolgen zijn indien de wetsbepaling niet wordt nageleefd. Het Hof lijkt met die vereiste van de voorzienbaarheid van de wet doorgaans echter zeer los om te springen. Er is volgens het Hof immers al aan voldaan indien de rechtsonderhorige "can know from the wording of the relevant provision, and, if need be, with the assistance of the courts' interpretation of it, what acts and omissions will make him liable".¹ Zo ook in deze zaak. Het Hof stelde vast dat er al precedents bestonden waarbij een Belgische rechter op basis van de aangehaalde artikelen van het gerechtelijk wetboek en van artikel 1382 B.W. een uitzendverbod (voor televisie) had uitgevaardigd. De eisers hadden volgens het Hof dus redelijkerwijze kunnen voorzien dat de aangehaalde artikelen tot een verspreidingsverbod aanleiding konden geven. Dat deze precedents zeker niet overal in de rechtspraak werden gevolgd² en in de rechtsleer zelfs zwaar werden bekritiseerd,³ ziet het Hof hier gemakshalve over het hoofd.

1 Zie ondermeer Hof Mensenrechten, 25 mei 1993, Kokkinakis t. Griekenland; Hof Mensenrechten, Gr. K., 15 november 1996, Cantoni t. Frankrijk; Hof Mensenrechten, 22 november 1995, S.W. t. Verenigd Koninkrijk; Hof Mensenrechten, 22 november 1995, C.R. t. Verenigd Koninkrijk; Hof Mensenrechten, 8 juli 1999, Baskaya en Okcuoglu t. Turkije; Hof Mensenrechten, 22 maart 2001; Streletz, Kessler en Krenz t. Duitsland; Hof Mensenrechten, 7 februari 2002, E.K. t. Turkije.

2 Zie bvb. Antwerpen, 12 januari 2005, NJW 2005, 922-924, waarin het Hof van Beroep te Antwerpen stelde dat de artikel 19 en 25 G.W., wat gedrukte publicaties betreft, een algemeen verbod inhouden van preventieve censuur door de overheid, inclusief door de rechterlijke macht.

3 Zie bvb. D. VOORHOOF, "De journalistieke vrijheid en de tussenkomst van de rechter" in X., Censuur. Referaten van het colloquium van 16 mei 2003, Brussel, Larcier, 2003, 74.

Ook wat de schending van de rechten van verdediging betreft, kan het Hof niet overtuigen. Vertrekkende van de sterke gelijkenissen tussen een parlementair onderzoek en een gerechtelijk onderzoek wijst het Hof enerzijds terecht op de zware gevolgen die lekken in de pers kunnen hebben voor wie later eventueel nog een gerechtelijk onderzoek tegemoet ziet. Anderzijds verdedigt het Hof het verspreidingsverbod met de vaststelling dat de publicatie van Ciné Télé Revue weinig tot niets had bijgedragen aan het publieke debat, nu die publicatie slechts irrelevante details betrof over Doutrève's optreden voor de onderzoekscommissie die sowieso al integraal en live op de televisie waren uitgezonden. Het is natuurlijk van twee dingen één. Ofwel bevatte de publicatie voor het publiek relevante informatie en was deze informatie daarvoor onbekend, in welk geval een verspreidingsverbod, mits de toepassing van een erg strenge proportionaliteitstoets, eventueel aanvaardbaar kan worden geacht. Indien de publicatie daarentegen maatschappelijk irrelevant was of al ruim bekend bij het publiek, rijst de vraag op welke wijze die publicatie alsnog daadwerkelijk de rechten van verdediging van mevrouw Doutrève had kunnen schenden.

Voor wat de bescherming van het recht op privé-leven betreft stelt het Hof vast dat de publicatie voornamelijk betrekking had op de persoonlijkheid van mevrouw Doutrève, veeleer dan op haar optreden voor de onderzoekscommissie of haar handelen als onderzoeksrechter. In dit geval, zo stelt het Hof, zijn strengere beperkingen aan de vrijheid van meningsuiting toegelaten. Moge dit terecht zijn, dan rijst alsnog de vraag naar de proportionaliteit van de maatregel. Zoals gesteld bevatte de publicatie weinig nieuws, zodat minder vergaande maatregelen, zoals de toekenning van een schadevergoeding of de verplichte opname van een recht van antwoord, wellicht passender waren geweest dan de botte bijl van het verspreidingsverbod.

De werkelijke relevantie van dit arrest zit echter in de staart. In tweede orde hadden de klagers ook een schending van artikel 53 EVRM ingeroepen. Volgens deze bepaling dient, bij een samenloop van twee grondrechten, steeds voorrang te worden verleend aan het recht dat de ruimste bescherming biedt. Aangezien artikel 25 G.W., in tegenstelling tot artikel 10 EVRM, preventieve censuur altijd verbiedt, diende het Hof volgens de klagers deze bepaling te laten primeren op de beperkingsmogelijkheden van artikel 10 EVRM. Deze argumentatie viel bij het Hof echter in dovemansoren. Het beperkte zich ertoe te stellen dat het verspreidingsverbod niet preventief was, nu het kortgeding waarbij het verbod werd opgelegd er slechts toe diende reeds veroorzaakte schade te beperken.

Hoewel deze interpretatie van artikel 25 G.W. ook in sommige Belgische rechtspraak werd verdedigd, valt gemakkelijk in te zien dat ze leidt tot een wezenlijke uitholling van het grondwettelijk gewaarborgde verbod op preventieve censuur. Het is dan immers voldoende dat één nummer van een publicatie verspreid zou raken opdat een verspreidingsverbod geen preventieve censuur meer zou vormen. De essentiële meerwaarde die artikel 25 G.W. biedt boven het veel recentere artikel 10 EVRM gaat daardoor nagenoeg totaal verloren.

In een bijdrage uit 2003 stelden VELAERS en VOORHOOF dat censuur niet enkel omwille van inhoudelijke argumenten (geput uit het belang van een democratische, pluralistische samenleving), maar evenzeer vanuit pragmatische overwegingen afgewezen dient te worden.⁴ Preventieve beperkingen van de vrijheid van meningsuiting, zoals verspreidingsverboden, zullen immers slechts zelden het beoogde doel bereiken. Enerzijds omdat er niet voldoende waarborgen zijn voor een rechtstatelijk verantwoorde procedure, aangezien de procedure wordt gevoerd zonder tegenspraak en dus met miskenning van het recht van verdediging. Het verspreidingsverbod transformeert de rechter daardoor in een censor, die, zoals Velaers stelt, eigenmachtig "bepaalt wat het publiek mag lezen, horen en bekijken". Los daarvan zal een verspreidingsverbod echter ook vaak net leiden tot één grotere verspreiding van datgene wat men verborgen wilde houden. Het Guggenheim-verhaal vormt daarvan een mooie illustratie. Het arrest Leempoel al evenzeer. Het optreden van mevrouw Doutrève voor de commissie Dutroux, al wat vergeten na haar dood in 1999, wordt door dit arrest immers weer in volle schijnwerpers geplaatst.

Pieter Vanden Heede

4 J. VELAËRS, "De Censuur kan nooit worden ingevoerd". *Over de motieven van het censuurverbod* in X. (red.), Censuur. Referaten van het colloquium van 16 mei 2003, Brussel, Larcier, 2003, 13-50 en D. VOORHOOF, *ibid.*, 71-95.
* Wetenschappelijk medewerker Universiteit Gent.